

פרשת וזאת הברכה – ПЛАТА ЗА ТОРУ. ИССАХАР И ЗВУЛУН – ПАРТНЕРСТВО

Благословляя Иссахара и Звулуна, Яков-авину говорит:

Звулун будет жить на морском побережье, и он у пристани корабельной, и предел его до Цидона. Иссахар – осел костистый, лежащий между заград. И увидел он, что покой хорош, и что земля приятна; и преклонил он плечо свое под ношу и стал работать в уплату дани¹.

Г.е. Звулун и его потомки будут бизнесменами, чьи гавани станут центрами торговли; они будут использовать свое богатство для поддержки изучения Торы Иссахаром² (Раши). Поскольку через них осуществляется изучение Торы Иссахаром, эта учеба засчитывается им в зхут и они упомянуты в благословении первыми³.

Моше-рабейну в своем благословении развивает ту же мысль:

А о Звулунае сказал: Радуйся, Звулун, выходу твоему [для торговли], и Иссахар в шатрах твоих [занимаясь Учением]⁴. Народы на гору созывают они, там приносят праведные жертвы, ибо богатством морей будут питаться и сокровищами, скрытыми в песке⁵.

Моше соединяет Иссахара и Звулуна в одном благословении. Он делает это потому, что Иссахар и Звулун заключили договор о стратегическом партнерстве, по некоторым мнениям – контрастную сделку⁶, а по мнению большинства комментаторов – договор предусматривает, что Иссахар будет изучать Тору при финансовой поддержке Звулуна⁷. Обычно, говорит Ор а-Хаим, никто не пожелает человеку счастья

---

¹ בראשית מט: (יג) זבולן לחוף ימים ישכן והוא לחוף אנית וירכתו על צידן

(יד) יששכר חמר גרם רבץ בין המשפטים: (טו) וירא מנחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבל ויהי למס עבד:

² רש"י, בראשית מט (יג) זבולן לחוף ימים - על חוף ימים תהיה ארצו. חוף כתרגומו ספר מרקי"א בלע"ז (יבמות מח) והוא יהיה מצוי תדיר על חוף אניות במקום הנמל שאניות מביאות שם פרקמטיא שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר (תנחומא) והם עוסקים בתורה

³ ר' בחיי בראשית מט (יג): ונמצא זכותו של זבולון גדול לפי שהוא הסיבה לתורתו של יששכר, וזהו שכתוב (קהלת ז, יב) כי בצל החכמה בצל הכסף, מלת בצל מלשון אצילות וביאורו אצילות החכמה מתקיימת באצילות הכסף, ומן הטעם הזה הקדים הכתוב זבולון ליששכר:

⁴ רש"י, שם: שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך זבולן יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים

⁵ דברים לג (יח) ולזבולן אמר שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך: (יט) עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק כי שפע ימים יינקו ושפני טמוני חול:

⁶ רש"י בראשית שם שזבולון היה שבט של עוברי הים ואילו יששכר היה שבט של חורשי האדמה. וכן בתרגום אונקלוס שם ועיין עוד באבן עזרא דבר דומה

ובחזקוני כאן: ויששכר באהליך - ארצו היתה טובה לזריעה והיה הוא יושב באהלים לשמור שדותיו ויתפלל משה שיצליח וישמח בשדותיו וכן אמר לו יעקב רובץ בין המשפטיים בין הגבולים לשמור שדותיו.

⁷ כלי יקר: לפי שיעקב ברכם זבולון לחוף ימים, עוסק בסחורה, ויששכר חמור גרם, עוסק בתורה, נמצא זה יוצא לסחורה וזה יושב אוהלים.

דברי הימים א יב לג-לד: ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ... מזבולון יוצאי ערכי מלחמה בכל כלי מלחמה

просто от того, что он богат (שמח ובוֹלן בצאתך), но в данном случае богатство Звулуна должно было вести к достижению святости благодаря поддержке Торы¹.

Мудрецы понимали, что взаимоотношения пары Иссахар – Звулун представляли собой нечто большее, чем оказание богатым человеком помощи учреждениям Торы, достаточно значительной, как и подобает. Мудрецы расценивали эти отношения как подлинное двустороннее партнерство. Сотрудничество, где партнеры равны как в получении доходов от бизнеса, так и в получении духовной награды за изучение Торы².

Некоторые современные авторитеты считают, что это надо понимать буквально³, т.е. так, что партнер, изучающий Тору, получает 50% от того, что второй партнер зарабатывает своим бизнесом, а бизнесмену достаются 50% от награды за изучение Торы первым партнером, которая будет получена в Грядущем мире. Другие толкуют это соглашение так: партнер-бизнесмен должен обеспечивать партнеру-ученому необходимый уровень жизни⁴, даже если этот уровень жизни скромнее, чем тот, который партнер-бизнесмен предпочитает для себя.

Совершенно очевидно, что это весьма "выгодная сделка" для предпринимателя, но далеко не так очевидно, что это столь же благоприятное предприятие для знатока Торы. Благословляя Звулуна, Моше желает ему радоваться *выходу*, а Иссахару желает счастья *в его шатрах*⁵. Деньги – нечто внешнее по отношению к человеку, не часть его, тогда как Тору можно отождествить с сущностью человека⁶. Так для чего же знатоку Торы отказываться от половины своей награды в Грядущем мире ради такого рода финансовой поддержки? Почему бы ему не работать полдня или не поискать помощи в какой-то другой форме?

Для начала нам следует ответить на базовый вопрос насчет правомерности получения платы за изучение Торы. Ведь даже оплата обучения Торе – вопрос весьма непростой. Гемара в "Недарим"⁷ говорит, что за преподавание Торы деньги брать не следует. Мудрецы выводят это утверждение из стиха:

ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם⁸ וכתיב ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני⁹

וכן בתרגום אונקלוס כאן, רש"י לפי התנחומא, ספורנו, כלי יקר ועוד

¹ אור החיים כאן: הגם שבענייני עולם הזה בכללות אין לשמוח בהם, דכתיב (קהלת ב ב) ולשמחה מה זה עושה, אמר הנביא שזבולון ישנו בשמחה, הגם ביציאתו מבית המדרש לסחורה, והטעם כדי שיתקיים יששכר באהלו כאומרו ויששכר באהליך:

² טור יו"ד סי' רמו: ומי שא"א לו ללמוד מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני טרדת הזמן יספיק לאחרים הלומדים ויחשב לו כאלו הוא לומד בעצמו כמו שדרשו חכמים בפסוק: שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך

רמ"א, שם: ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו בשכר

³ רב יוסף שלום אלישב זצ"ל

⁴ רב ניסים קרליץ שליט"א

⁵ ולזבולון אמר שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך.

⁶ כלי יקר לג יח: ועוד שקנין הממון הוא חוץ ממנו ואינו דבק בו לכך נאמר בו לשון יציאה, אבל קנין התורה מתעצם ודבק בו והיו לבשר אחד באהלו לכך נאמר באהליך.

⁷ דף לו ע"ב

⁸ דברים ד יד: (יד) ואתי צוה ד' בעת ההיא ללמד אתכם חוקים ומשפטים לעשתכם אתם בארץ אשר אתם עברים שמה לרשת

⁹ דברים ד ה: (ה) ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ד' אלקי לעשות כן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה

Моше приказывает еврейскому народу обучать Торе в точности так, как это делал он. Моше не брал никакой платы за обучение Торе¹, значит, и мы не должны брать плату.

מה אני בחנם אף אתם נמי בחנם²

Гемара делает вывод, что здесь имеется в виду только преподавание Устного Закона. Но за обучение Письменной Торе учитель может принимать плату³. Приводятся две причины, почему это разрешено. Рав говорит, что, поскольку, как правило, Хумашу учат детей⁴, учитель получает плату не за само обучение, но за присмотр, заботу о детях⁵ и предупреждение опасных шалостей⁶. Это, безусловно, относится к занятиям с маленькими детьми, но может быть распространено на любой возраст, где руководство поведением детей в классе и во время игр является составной частью работы учителя⁷. Раби Йоханан считает, что можно брать деньги за обучение פיסוק הטעמים, кантиляции, т.е. правилам мелодики, повышения и ослабления тона при публичном чтении Торы⁸. Поскольку это не законы де-орайта, оплата такого обучения запрету не подлежит⁹. Рав считает, что брать плату за обучение Хумашу взрослых недопустимо, поскольку, по всей очевидности, нет необходимости надзирать за взрослыми ни в классе, ни на игровой площадке. Раби Йоханан разрешает получение платы даже за обучение взрослых, поскольку разрешено брать плату за преподавание פיסוק טעמים взрослым, как и детям¹⁰. Алаха следует мнению раби Йоханана¹¹. Кое-кто считает, что мнение раби Йоханана распространяется также на плату за преподавание алахот и заповедей де-рабанан¹².

Иерусалимский Талмуд¹³ приводит еще две причины разрешить оплату, одна из

¹ תוספות: ומסתמא משה לא נטל שכר מישראל שעשיר היה

² ר"ן נדרים דף לו ע"א: מאי שנא מדרש דלא דכתיב ואותי צוה ה' בעת ההיא - האי קרא מייתי לאשמעינן דמשה נצטווה ללמוד תורה לישראל וכתיב ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' - כלומר שצוני ללמוד בחנם

ועיין בפחד יצחק שבועות מאמר יז אות ב ואות ג

³ האמר שמואל במקום שנוטלין שכר על המקרא ואין נוטלין שכר על המדרש מאי הא קא משמע לן דאפילו במקום שנוטלין שכר על המקרא שרי למשקל על המדרש לא שרי למשקל

⁴ ר"ן: רב אמר שכר שימור - דמסתמא לומדי מקרא קטנים וצריכין שימור

⁵ רב אמר שכר שימור

תוספות: שכר שימור - שמשמר מלמד תינוקות שלא ילכו אנה ואנה אבל מדרש אינו צריך ללמוד כ"א לגדול שאינו צריך שימור כבן עשר למשנה

⁶ ראש

⁷ כתב השו"ע הרב שאפילו כלפי גדולים שייך שימור אבל לא כתבתי כן דשאר מפרשים לא הביאו זה דזה כנגד פשוט דגמ' שכתב וגדול בר שמירה הוא בתמיהא. ומתרץ בקטן.

⁸ ורבי יוחנן אמר שכר פיסוק טעמים

⁹ ר"ן: ורבי יוחנן אמר שכר פיסוק טעמים - שמלמדין להם טעמים דלאו מדאורייתא נינהו הלכך לא הוו בכלל חוקים ומשפטים וכן כתבו התוספות

¹⁰ ר"ן: ואיכא בין רב לרבי יוחנן ללמד מקרא לגדול דלא בעי שימור דלרב אסור דס"ל דפיסוק טעמים דאורייתא ולרבי יוחנן שרי משום שכר פיסוק טעמים

¹¹ ר"ן: הלכך לענין הלכה כיון דקיי"ל דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן נקטינן דאפי' מגדול שרי ליטול שכר על המקרא וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות נדרים:

¹² הגהות מיימוני פ"א מהל' תלמוד תורה מובא ברמ"א יו"ד רמו ס' ה אמנם בערוך השולחן יו"ד רמו ס' יח חולק ע"ש בסוגריים בסוף

¹³ ה"ג מובא בהרשב"א, ובמאירי

которых значительно расширяет область разрешенного. В качестве первой причины Талмуд приводит стих, из которого следует, что разрешено преподавать Хумаш и Таргум за плату¹. Во-вторых, учитель может брать схар батала, буквально – пособие за бездействие, некий эквивалент пособия по безработице². Так как человек, обучающий Торе, делает это за счет какой-то профессиональной деятельности, он может получать денежную компенсацию за потерю работы, от которой он отказывается, занимаясь преподаванием. Он берет деньги не за обучение, а за то, что из-за этого не работает. Ран говорит, что последнее разрешение относится и к преподаванию Устного Закона³, а Меири пишет, что многие нуждающиеся учителя полагались на этот этер на практике⁴.

В дальнейшем область применения этера на получение платы расширилась в связи с мнением многих ришоним⁵, которые утверждают, что человеку, не имеющему других источников дохода, разрешено получать плату за обучение. Причем ришоним имели в виду не только схар батала, но и буквально заработную плату⁶. Этот этер (следуя мнениям Рамбама и Тура) приводит Шулхан арух, говоря, что то, что является обычаем, разрешено⁷.

Другой этер, выдвинутый Меири, основан на предположении, что запрет относится только к отцам, которым заповедано учить своих несовершеннолетних детей Торе. Отцы, обучающие детей старшего возраста, и, разумеется, учителя, которые не приходятся отцами своим ученикам, могут принимать вознаграждение⁸.

Шулхан арух⁹ приводит следующую алаху:

Разрешено получать плату за обучение Танаху там, где это обычай, но не за обучение Устному Закону. Если человек не нашел учителя, готового заниматься бесплатно, то должен платить за это. Однако обучать все же следует бесплатно. Тем, у кого нет других источников дохода, разрешено следовать наиболее распространенному сегодня обычаю всегда учить за плату. И даже тем, у кого имеются источники дохода, если они отказались от других приносящих доход занятий, разрешено принимать схар батала. Рама: также можно

¹ יכול מקרא ותרגום כן, ת"ל חקים ומשפטים, חקים ומשפטים אתם מלמדין ואי אתם מלמדין מקרא ותרגום

² יודן ברי' ישמעאל אומר שחר בטלן הן נוטלין

³ וכן כתב המאירי וז"ל מאירי: שחר שמור ר"ל שהוא שומרם שלא לילך אנה ואנה ומתוך כך יש פוסקין שבקטן בכל לימוד יכול ליטול שחר ומצד שחר שימור ואף על פי שהלכה כדברי האומר טעם שחר פיסוק טעמים פירושו אף שחר פיסוק טעמים ולהתיר אף בגדול וכל שכן שחר שימור ר"ל למי שראוי לו והוא הקטן

⁴ מאירי: ונראה שעל זו סמכו הרבה ליטול שחר בלימוד שמתוך שעניים הם צריכים להתעסק במלאכתם לצורך מחייתם ומחיית טיפולן ונוטלין שחר אותו ביטול

⁵ תוספות בכורות כט ע"א והראש שם והר"ן בנדרים

⁶ אמנם בשו"ע כתוב: ד[מי שאין לו מה להתפרנס] אין לך שחר בטילה הניכר ומוכח גדולה מזה לפי שאילו לא למד עמהם בודאי היה מוכח לעשות איזה עסק להחיות נפשו ונפשות ביתו ע"כ משמע שגם זה לא קאי אלא על שחר בטלה

⁷ שו"ע יורה דעה סימן רמו: ומה שנהגו האידנא ללמד הכל בשחר אם אין לו במה להתפרנס שרי

⁸ מאירי

⁹ שו"ע יורה דעה סימן רמו

обучать за плату [заповедям] де-рабанан¹.

"Пискей тшува" освещает еще один аспект этого этера, спрашивая, может ли человек, преподающий или получающий плату в колеле, считать это входящим в выполнение требования ² ובלילה ביום לתלמוד תורה, а Рамбам резко высказывается против тех, кто не зарабатывает на жизнь какой-то независимой профессией³. Однако вот уже много веков גדולים единодушны во мнении, что даже если бы это было ле-алаха, к нашим временам – עת לעשות לדי' – она неприменима, потому что сегодня единственная модель, способная работать, – это занятие исключительно изучением и преподаванием Торы⁴. Как сказал Арух а-Шулхан:

וכבר כתבו הקדמונים שאלמלא היינו נוהגים כן כבר בטלה תורה מישראל⁵

Рав Моше Файнштейн идет еще дальше, сказав, что аврехим, которые отказываются получать стипендию от колеля ради требований Рамбама, следуют *эцат а-йецер*⁶, даже если у них есть другая профессия⁷. Потому что в нашем поколении мы не видели величия в Торе, достигнутого сочетанием работы и учебы.

Таким образом, вопрос о получении денег за обучение всесторонне исследован. Однако отношения Иссахар – Звулун отличаются от ситуации с преподаванием. Они не связаны с преподаванием Иссахара Звулуну – это, так сказать, не плата за обслуживание. Вопрос остается прежним: чем же эти взаимоотношения столь замечательны?

Вчитаемся в текст внимательнее, и мы получим ответ. Моше благословляет Иссахара и Звулуна в одном стихе:

לג יח: ולזבולן אמר שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך

В сущности, это одно благословение⁸. В самом деле, Моше-рабейну, как

¹ מקום שנהגו ללמוד תורה שבכתב בשכר מותר ללמד בשכר אבל תורה שבע"פ אסור ללמד בשכר לא מצא מי שילמדנו בחנם ללמוד בשכר ואע"פ שהוצרך ללמוד בשכר לא יאמר כשם שלמדתי בשכר כך אלמד בשכר אלא ילמד לאחרים בחנם ומה שנהגו האידנא ללמד הכל בשכר אם אין לו במה להתפרנס שרי ואפי' יש לו אם הוא שכר בטלה דמוכח שמניח כל עסקיו ומשאו ומתנו שרי הגי' : וכל חידושי סופרים דהיינו מה שנתקן מדרבנן מותר ליטול שכר ללמודו (הגהות מיימוני פ"א ע"ב

² פתחי תשובה רמ"ב: עיין בש"ת בא"ח סי' קנ"א שכתב דברכ"י כתב בשם מו"ה דן את הדין בלא נטילת שכר עולה לקביעת עתים אבל בשכר וכן מלמד תינוקות בשכר אינו עולה וע"ש שמסופק מי שלומד בישיבה בעת קבוע ומקבל פרס אם עולה וגו'

³ רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג הל' י: כל המשלים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה הרי זה חלל את השם וזוה את התורה וכבה מאור הדת וגרם רעה לעצמו ונטל חייו מן העולם הבא לפי שאסור ליהנות מדברי תורה בעולם הזה אמרו חכמים כל הנהנה מדברי תורה נטל חייו מן העולם ועוד צוו ואמרו אל תעשם עטרה להתגדל בהן ולא קרדום לחפור בהן ועוד צוו ואמרו אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה וגוררת עון וסוף אדם זה שיהא מלסטם את הבריות:

הל' יא: מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו ומדת חסידים הראשונים היא וזוה לכל כבוד וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא שכולו טוב:

⁴ עיין את המקורות בהמשך ועיין עוד ביביע אומר ח"ז ח' יו"ד סי' יז

⁵ ערוך השולחן יו"ד סי' רמ"ו הל' יח

⁶ אגרות משה יו"ד ח' שני סי' קטז: ולכן הוא דין ברור ופשוט שנתקבל בכל הדורות ... ואני אומר כי אלו המתחסדים מצד שיטת הרמב"ם הוא בעצת היצ"ר ... כי אם הראשונים כמלאכים אמרו ... כ"ש בדורות ... וגם אין לנו הנשים צדקניות שירצו לסבול עוני ודחוקת כבודותם

⁷ שם בשם המהרש"ל

⁸ הגות בפרשיות התורה, עמ' 840: שני השבטים יששכר וזבולון מעורבבים יחד בברכת משה ... כמה שבטים משולבים לפי מלבי"ם בעשייה אחת. יהודה ובנימין החזיקו המלוכה והמקדש אפרים ומנשה כלולים גם הם יחד

кажется, обращается к Звулуну, говоря: *и Иссахар в шатрах твоих*. Ибо Иссахар и Звулун – две стороны одного целого: необходимости в твердом, успешном доходе ради обеспечения ресурсов для существования Торы. Несмотря на то, что Звулун – младший из двух, он упоминается первым, потому что он делает возможной учебу Иссахара¹. Поэтому ему дано *радоваться выходу* – намек на Олам а-ба².

Проясним вопрос полностью. Поскольку изучение Торы – это не только усвоение ее содержания, но и установление связи с Всевышним, с ее Автором, и тем самым – со всем Его творением, оно не является просто "ученичеством". Оно равноценно выполнению всех остальных заповедей, вместе взятых³. Другие заповеди следует выполнять за счет изучения Торы, только если нет никого другого, кто может их выполнить⁴. На Небесах мы в первую очередь будем держать ответ за свой уровень изучения Торы, прежде, чем за выполнение любой другой заповеди⁵.

Так, Звулун не получил бы вознаграждения за то, что хорошо вел дела за счет изучения Торы, если бы учеба Иссахара не считалась их общей. Действительно, Иссахар не обычный бизнесмен. Он проникнут Торой Иссахара. Он придает ценность Торе Иссахара, внося святость Торы в самые камни земли. Тесно связанный с Иссахаром, Звулун становится воплощенным Кидуш Ашем.

Второй стих в этом благословении, данном Моше-рабейну, говорит:

לג יט: עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק⁶

Народы на гору созывают они, там приносят праведные жертвы.

Раши объясняет, что это значит: ради торговли с Звулуном купцы народов мира будут приходить на его землю и пожелают продолжить свою поездку и посетить Иерусалим, где они увидят поразительное единение народа вокруг Б-га и так восхитятся, что примут иудаизм⁷.

---

¹ ר' בחיי, לג יח: ואף שיששכר גדול הוא מזבולן כי נולד תחלה הקדים זבולן ליששכר לפי שהוא הסבה לתורתו של יששכר, וכן הקדימו יעקב בברכת השבטים, לפי שהוא המחזיק תורתו של יששכר ואם לא היה מחזיק אי אפשר לו לעסוק בתורה.

² ר' בחיי, שם: על כן ראוי הוא שינחל שמחה וכבוד בשמחתה של תורה לעוה"ב, וזהו שאמר שמח זבולן בצאתך. ואע"פ שפשוטו בצאתך למלחמה, אפשר לומר בצאתך מן העוה"ז, וברך אותו בשמחת העוה"ב. וייחס השמחה לזבולן לפי שהוא סבה לתורה, וזהו שאמרו רז"ל כל המטיל מלאי לכיסו של ת"ח זוכה ויושב בישבה של מעלה, שנאמר (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף.

³ שו"ע סי' רמו: יח: ת"ת שקול כנגד כל המצות.

⁴ שו"ע סי' רמו: יח: היה לפניו עשיית מצוה ות"ת, אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתורתו:

⁵ שו"ע, שם יט: תחלת דינו של אדם על ת"ת, ואחר כך על שאר מעשיו:

⁶ ... כי שפע ימים יינקו ושפני טמוני חול

⁷ רש"י, לג יט: ד"א עמים הר יקראו ע"י פרקמטיא של זבולון תגרי עובדי כוכבים באים אל ארצו והוא עומד על הספר והם אומרים הואיל ונצטערנו עד כאן נלך עד ירושלים ונראה מה יראתה של אומה זו ומה מעשיה והם רואים כל ישראל עובדים לאלוק אחד ואוכלים מאכל אחד לפי שהעובדי כוכבים אלוהו של זה לא כאלוהו של זה ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה ומתגיירין שם שנאמר שם יזבחו זבחי צדק: